

Helhedsplan for Holbæk Fælled

Oktober
2020

Indhold

Formål.....	5
1 Indledning.....	6
1.1 Baggrund.....	6
1.2 Proces	6
1.3 Fredningen.....	7
1.3.1 Område A.....	8
1.3.2 Område B.....	9
1.3.3 Område C.....	10
2 Helhedsplan.....	11
2.1 Planens opbygning.....	11
2.2 Overordnede principper	11
2.3 Adgang, forbindelser og skiltning.....	11
2.3.1 Skiltning	12
2.3.2 Hovedstier	12
2.3.3 Ændrede adgangsforhold	13
2.3.4 Rigesti	13
2.3.5 Vandrestier	13
2.3.6 Tilgængelighed.....	14
2.3.7 Sammenhæng med naboområder	14
2.3.8 Forbindelser til andre rekreative områder	16
2.3.9 Parkering.....	17
2.4 Natur.....	18
2.4.1 Rydning og naturgenopretning.....	19
2.4.2 Naturlig hydrologi.....	20
2.4.3 Græsning.....	20
2.4.4 Høslæt.....	22
2.4.5 Fælledgræs	22
2.4.6 Vandløb.....	23
2.5 Nyplantninger	23
2.5.1 Afskærmende beplantning mod syd og øst.....	23
2.5.2 Skovplantninger	24

2.5.3	Bakke og hegnsplantninger	24
2.5.4	Løvengen	24
2.5.5	Frugtlunden	25
2.5.6	Plantning på Høengen	25
2.5.7	Naturformidling	26
2.6	Motion, idræt og friluftsliv	28
2.6.1	Multiarena	28
2.6.2	MTB-spor	28
2.6.3	Ridning	29
2.6.4	Discgolf	29
2.6.5	Krolf	29
2.6.6	Friluft-fitness.....	29
2.6.7	Opholdsområder.....	29
2.6.8	Hunde	30
2.6.9	Rollespil.....	32
2.6.10	Naturlegeområder	32
2.7	Kunst og design på Fælleden	33
3	Kulturelle arrangementer, cirkus og større events	34
4	Drifts- og plejeplan	35
4.1	Særlig arbejdsbeskrivelse (sab)	35
4.2	Elementer	35
4.3	Høslæt.....	36
4.4	Fælledgræs	36
4.5	Brugsplæne.....	36
4.6	Sportsplæne.....	37
4.7	Busket	37
4.8	Krat og levende hegn.....	38
4.9	Fritstående træer.....	38
4.10	Stævningskov	39
4.11	Skov	39
4.12	Sø og vandhul	39
4.13	Løse belægnings.....	40
4.14	Vandrestier	40

4.15	Ridespor.....	41
4.16	MTB-spor	41
4.16	Terrænudstyr.....	41
4.17	Legeudstyr	42
4.18	Renholdelse for affald	42
4.19	Tømning af affaldsbeholdere	43
5	Bilagsfortegnelse	44
6	Kortbilag	44
7	Illustrationer	44

Formål

Holbæk Fællede (herefter Fælleden) blev fredet i 2014. Når et område er blevet fredet, skal der ifølge loven udarbejdes en plejeplan, som skal godkendes af Fredningsnævnet. Kommunen har valgt at udarbejde en *helhedsplan*, som også - udover drift og pleje - omhandler Fælledens indretning og anvendelse. Disse forhold bør behandles samlet - for Fælledens skyld, for brugernes, og for at Fælleden fremover bliver lettere at forvalte.

Mange af fælledens brugere har længe ønsket helhedsplanlægning og styring af de mange aktiviteter i området, som i visse tilfælde konflikter med hinanden, og som afstedkommer et stort slid på enkelte delområder. Tiden er derfor inde til at se og behandle området som en helhed og til at skabe et spændende område, som vil appellere bredt til først og fremmest Holbæks borgere, men også gerne til andre besøgende og turister.

Formålet med helhedsplanen er at indfri denne ambition. Stier, naturpleje og indretning skal danne rammen om de aktiviteter, der vil udfolde sig på fælleden, og som vil ændre sig over tid, efterhånden som der kommer nye brugere til. Det er derfor ikke en statisk plan, men en plan, der - indenfor fredningens rammer - lægger op til en løbende udvikling. Ifølge fredningskendelsen skal plejeplanen revideres første gang efter 5 år, herefter hvert 10. år.

1 Indledning

Helhedsplanen dækker det område, der er omfattet af fredningskendelsen af 17. september 2013 for Holbæk Fælled. Fredningen blev stadfæstet af Natur- og Miljøklagenævnet d. 29. september 2014. Fredningen omfatter et areal på 158 ha, hvoraf ca. 150 ha tilhører Holbæk Kommune. Den resterende del ejes af Boligselskabet Lejerbo, TDC A/S og Fors Spildevand Holbæk A/S.

Tilsynsmyndighed og plejemyndighed i forhold til fredningen er Holbæk Kommune.

1.1 Baggrund

For mange år siden var Holbæk Fælled en traditionel fælled, altså et fælles område, hvor bygårdenes dyr græssede. Senere blev det militært øvelsesterræn, indtil Garnisonen i 1980'erne blev nedlagt, og Holbæk Kommune overtog arealet. Der blev herefter udarbejdet en lokalplan med det formål, at Fælleden skulle være et bynært, rekreativt naturområde.

Kommunens aftale med DGI om at blive værtsby for Landsstævne 2009 nødvendiggjorde en ny lokalplan, som blev færdig i 2006. Planerne om Landsstævnet gav anledning til bekymring hos bl.a. Danmarks Naturfredningsforening for Fælledens mange småbiotoper og dyrearter, som efter foreningens mening burde beskyttes bedre. Foreningen sendte derfor i november 2009 et forslag om fredning af Holbæk Fælled til Fredningsnævnet. Efter længerevarende drøftelser mellem DN og kommunen, blev man enige om en fælles udtalelse, som førte til, at nævnet i 2013 afsagde kendelse i fredningssagen.

1.2 Proces

Helhedsplanen blev skudt i gang i 2014 med en åben workshop for alle interesserede. På baggrund af fremkomne ideer har kommunen arbejdet videre i dialog med idemagere og interessegrupper om udformningen af planen.

Kommunen vil i den kommende tid gennemføre visse dele af planen, mens andre vil tage længere tid, da de fx kan afhænge af et samarbejde med brugergrupper og/eller tilvejebringelse af de nødvendige midler ved fundraising. I visse tilfælde, hvor en ønsket facilitet kræver meget vedligeholdelse, vil realiseringen af et sådant delprojekt afhænge af brugernes villighed til at stå for eller deltage i etablering og vedligeholdelse.

Nogle af de nye tiltag i helhedsplanen, som fx anlæg af en bakke eller opstilling af et kunstværk, vil kræve en dispensation fra fredningen. Det er angivet i planen, hvor kommunen vurderer, at dette er tilfældet. Det er dog alene op til Fredningsnævnet at afgøre, hvorvidt et konkret tiltag vil kræve en dispensation eller ej. Mange af planens delprojekter er dog allerede omtalt i fredningskendelsen og vil derfor umiddelbart kunne iværksættes.

Nogle tiltag vil kræve andre myndighedstilladelser. Disse forhold afklares, når der foreligger konkrete planer for de enkelte delprojekter.

Der bør igangsættes en revision af lokalplanen for Fælleden, idet der er elementer i denne, som ikke harmonerer med fredningen og nærværende helhedsplan.

1.3 Fredningen

Det overordnede formål med fredningen er at bevare og forbedre Fælledens landskabelige og naturmæssige kvaliteter, at sikre og udvikle områdets rekreative kvaliteter samt at naturværdierne opretholdes og forbedres ved naturpleje.

I fredningskendelsen er Fælleden delt op i tre delområder: A, B og C. På de følgende sider er et sammendrag af fredningskendelsens anvisninger for disse områder.

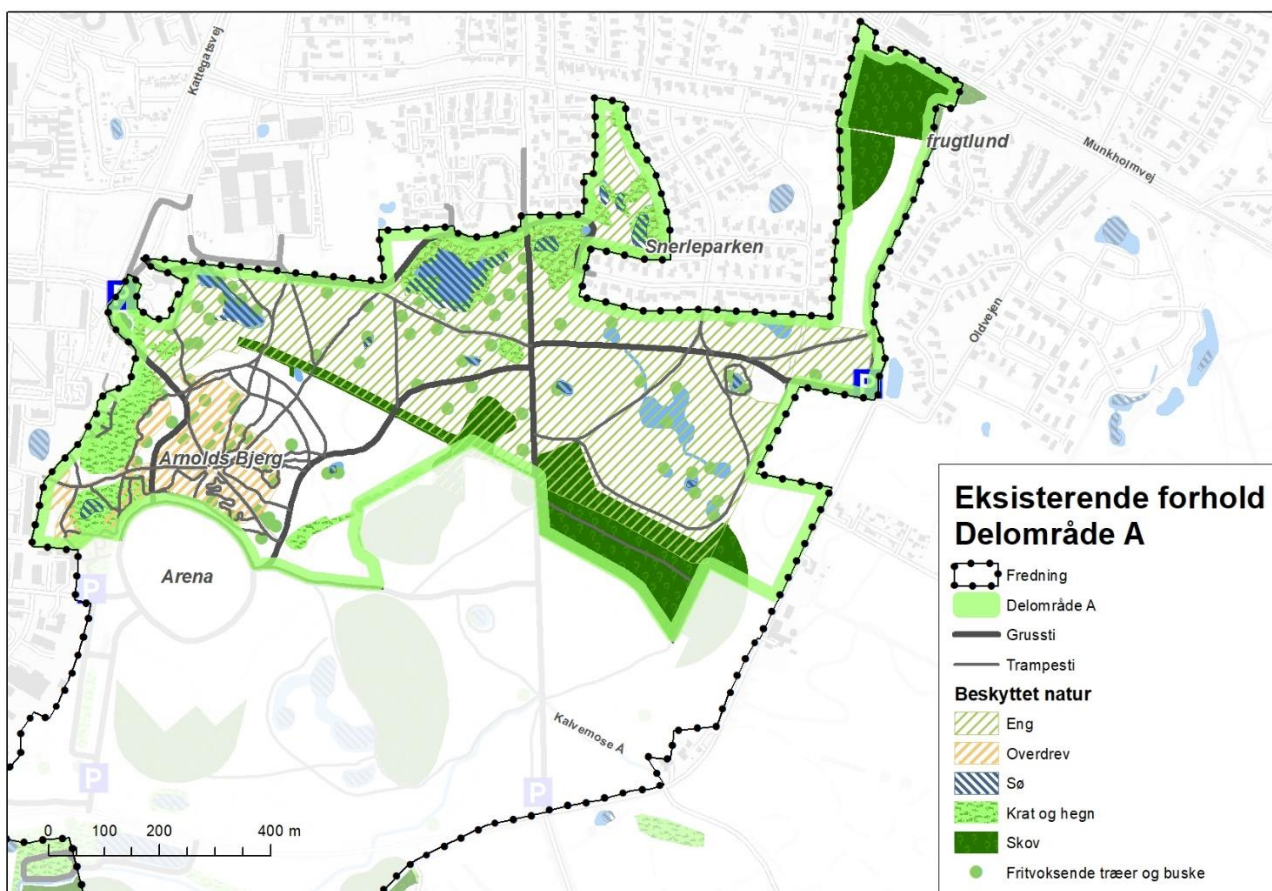
1.3.1 Område A

Område A, den nordlige del af Fælleden, er det område, der rummer de største naturværdier. Noget af det har overdrevspræg, andre dele er eng eller mose. Adskillige vandhuller og mindre søer er spredt over området, som er kuperet og bevokset med spredte buske og træer, krat og mindre skove. Dominerende landskabslementer er Arnolds Bjerg i vest samt det gamle, snorlige nåletræshegn, som gennemskærer områdets vestlige del.

Ifølge fredningen har naturen i område A højeste prioritet og skal opretholdes og styrkes. En meget stor del af området er allerede beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3 som eng, overdrev, mose eller sø og skal plejes som sådan.

Området skal beskyttes mod forstyrrelser og slid i den del af året, hvor det er mest sårbart. Aktiviteter som fx orienteringsløb, ridning og MTB-kørsel må derfor ikke foregå udenfor dertil anlagte spor/stier i perioden fra 1. marts til 15. juli. Hele året gælder den regel, at arrangementer, der berører delområde A, skal have start og slut i område B eller helt uden for Fælleden.

Det er tilladt at opstille oplysningskilte og etablere mindre broer i enkelte af søerne for at understøtte naturformidlingen.

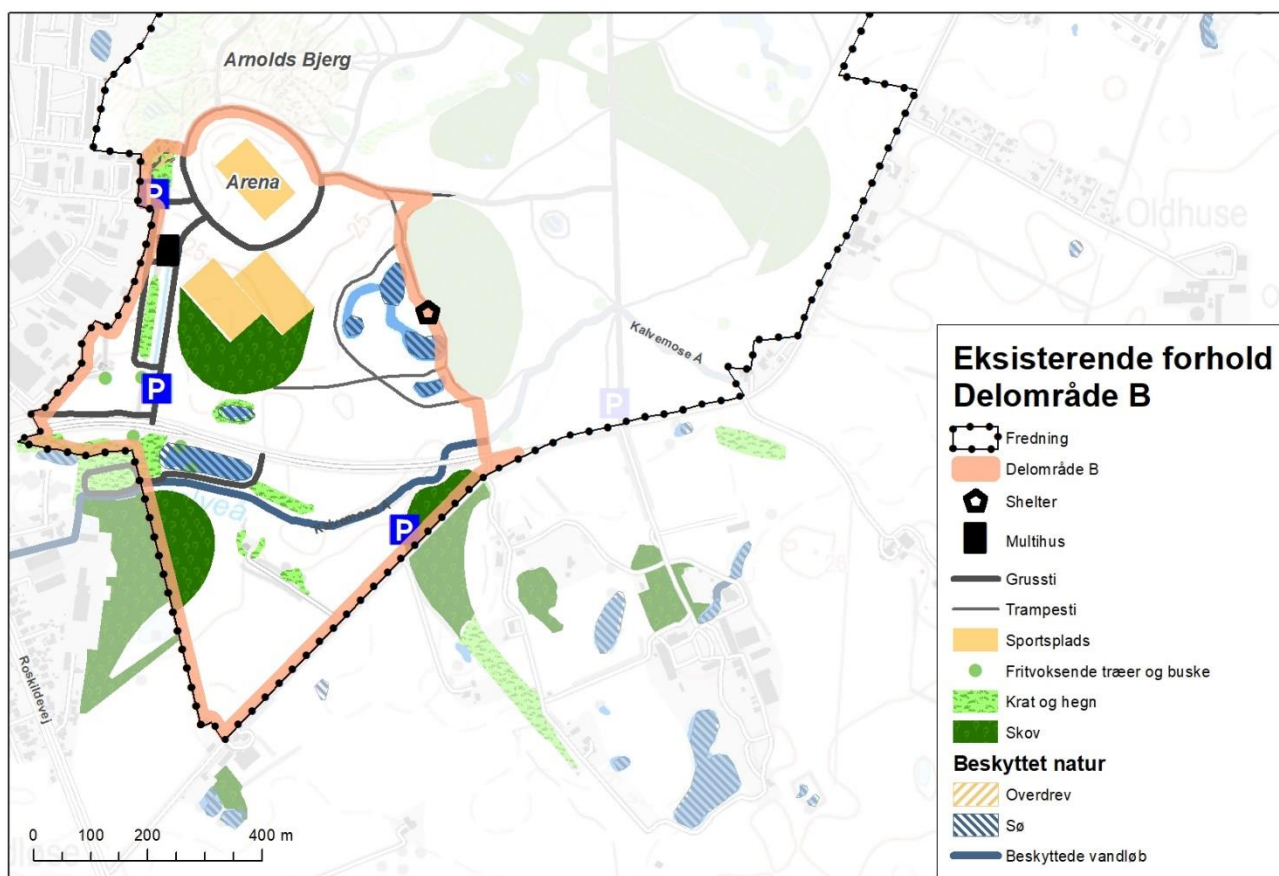
1.3.2 Område B

Område B, Fælledens sydvestlige del, henligger stort set, som det blev anlagt til det store DGI Landsstævne i 2009 med arena, multihus, sportsbaner osv. Det meste af området er græsdekke, og det fremstår med plejet, åbent parkpræg, lidt krat og levende hegn samt en enkelt, mindre lund. Syd for Skagerakvej er området mere vildt og uoplejet med en hel del skov og krat.

Ifølge fredningen hører aktiviteter indenfor motion, friluftsliv, leg, rollespil m.v. hjemme – eller har udgangspunkt – i område B, hvor der indenfor nærmere angivne rammer kan etableres yderligere faciliteter, som kan understøtte disse aktiviteter. Det er også her, hvor cirkus og andre arrangementer kan løbe af stablen indenfor nærmere angivne regler og rammer, samt efter aftale med kommunen.

De helt store arrangementer, med forventet deltagerantal på over 3.000 personer, skal foregå i perioden mellem 15. juni og 1. marts inden for en særlig del af område B – "eventzonen".

Området syd for Skagerakvej er i fredningen udlagt som særligt hundeområde. Her kan hunde trænes og luftes uden snor.

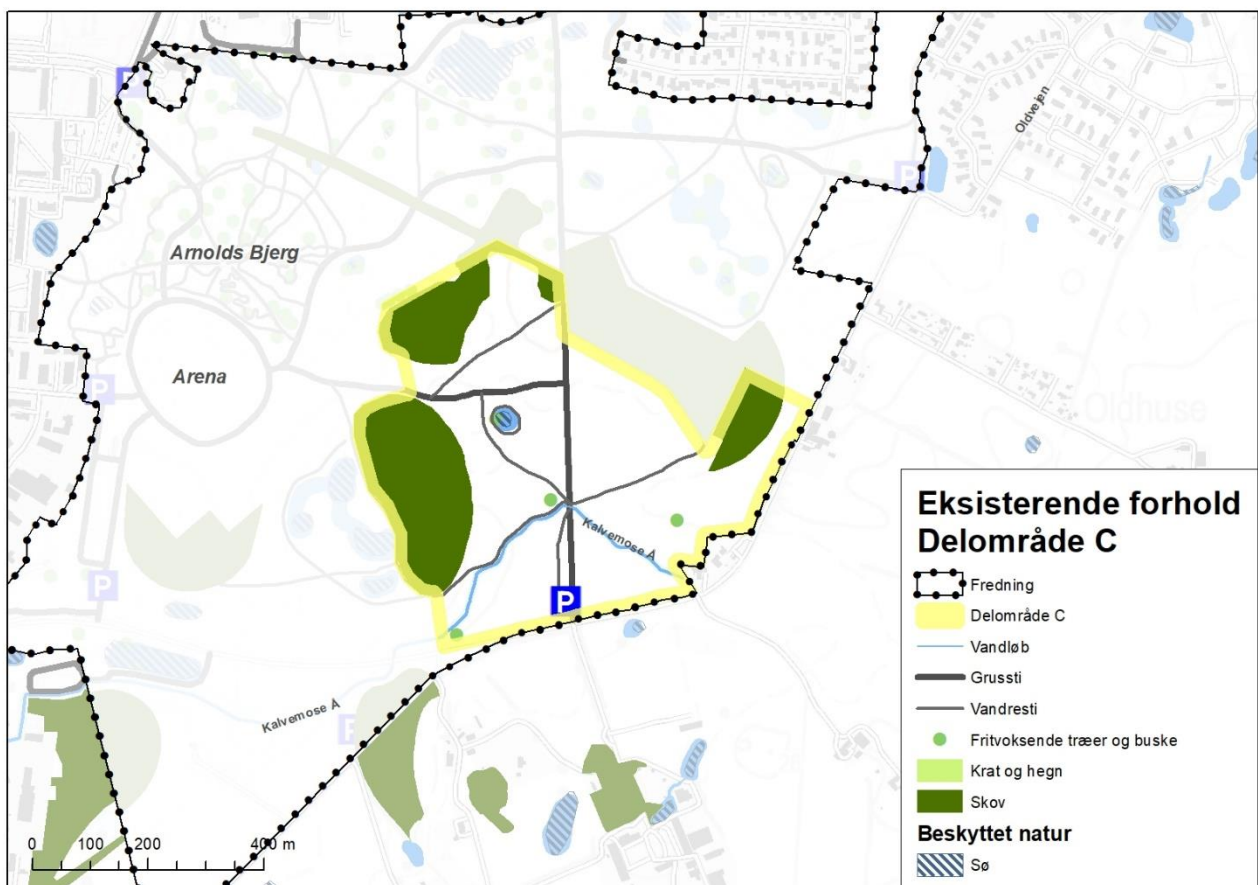

1.3.3 Område C

Fælledens sydøstlige del, område C, er det mindste af fredningens delområder. Området er åbent, og rummer meget lidt landskabelig variation, det er forholdsvis fladt og domineret af store græsarealer. Områdets sydlige del gennemskæres af den frilagte Kalve Å, som fremstår med unaturligt stejle brinker.

Område C skal ifølge fredningen være naturpræget park, hvor brugerne først og fremmest kan dyrke stille, rekreative interesser. Der kan godt løbes, cykles og rides i området, i perioden 1. marts til 15. juli dog kun på de spor/stier, der er anlagt til formålet. Arrangementer må godt berøre denne del af Fælleden, men skal have start og slut i delområde B eller helt udenfor Fælleden.

Der kan anlægges en P-plads til maks. 20 biler samt en midlertidig P-plads, som kan bruges i tilfælde af store arrangementer på Fælleden eller i Nyvang – se mere herom i afsnit om parkering.

2 Helhedsplan

2.1 Planens opbygning

Helhedsplanen beskriver, hvordan Fælleden fremover kan indrettes. Nogle af planens elementer lægges helt fast, fx stiforløb, hegn og beplantninger. Andre har mere karakter af overordnede rammer for hvilken art udendørs aktiviteter og faciliteter, der kan være i et givent område, baseret på brugernes egne ønsker og idéer.

Nogle kapitler omhandler "fokusområder", som grupper af brugere interesserer sig særligt for – fx "MTB-spor", hvilket gør det let at diskutere og realisere indholdet sammen med brugerne.

Den del af planen, der omhandler det praktiske vedr. områdets drift og pleje, findes i sidste kapitel, "drifts- og plejeplan".

Der benyttes i helhedsplanen navne på stier og delområder på Fælleden, som - så vidt vides - ikke tidligere har heddet noget. Størstedelen af disse navne er foreslået af Danmarks Naturfredningsforening Holbæk. Navnene er brugt for at lette formidlingen af planen, og fordi de kan gøre det lettere at tale og samarbejde om udviklingen af Fælleden i fremtiden.

2.2 Overordnede principper

Planen er udarbejdet ud fra følgende principper:

- Biodiversitet skal tilgodeses – ikke kun i område A – men på hele Fælleden. Af samme grund må der fx ikke benyttes pesticider noget sted på Fælleden, og gødning må kun anvendes på sportsplæner.
- Fælledens faciliteter skal så vidt muligt være multifunktionelle, så de kan bruges af flere forskellige slags brugere på forskellige måder.
- Der skal være mulighed for, at Fælleden kan udvikle sig i takt med, at brugersammensætningen ændres. Hvis en facilitet ikke mere bliver brugt, eller hvis en brugerdrevet facilitet ikke vedligeholdes, kan faciliteten udgå og evt. blive erstattet af en anden.
- Oplevelsen af Fælleden skal gøres mere varieret og uforudsigelig bl.a. ved, at stier slynges, og lange, lige bevoksningsgrænser blødes op med nye, rumskabende beplantninger.
- Der skal på Fælleden være flere områder og faciliteter, der er tilgængelige for mennesker med handicap, end det er tilfældet i dag.
- Der skal med eventuel ny indretning lægges op til, at denne også giver værdi for dem, der ikke kan eller ønsker at deltage i aktiviteter. Det kan fx være ved, at der anbringes bænke med udsigt over aktivitetsområder.

2.3 Adgang, forbindelser og skiltning

Dette kapitel omhandler Fælledens infrastruktur samt rekreative forbindelser til omgivelserne.

Ifølge fredningen skal eksisterende, anlagte stier fastholdes. Der kan etableres nye stier fx målrettet særlige brugergrupper - gående, cyklende og ridende. Der vil således ikke være stier, der forsvinder, men nogle stiforløb vil blive omlagt, og nogle vil fremover gå igennem en græsningsfold via låger eller kreaturriste.

Cykling vil være tilladt på de dertil egnede stier, det vil sige de grusbelagte hovedstier, samt på særlige spor. Se nærmere i afsnit om MTB-spor.

2.3.1 Skiltning

Der er fem officielle indgange, hvor grusbelagte hovedstier fører fra offentlig vej ind på Fælleden. Ved hver indgang opstilles et formidlingskilt af kortbordstypen med information om Fælleden og et kort, der viser stier og faciliteter. Besøgende vil på kortet kunne orientere sig om forskellige ruter og længden på disse.

Piktogrammer med "hund-i-snor" opsættes ved indgangene til Fælleden. Hvor hundeluftning uden snor er tilladt, vil dette tilsvarende fremgå af skiltning.

Der opsættes diskrete skilte, fx på lave pæle, ved hovedstierne på de steder, hvor en sidesti fører ud af Fælleden med angivelse af, hvor stien fører hen, fx "Havevang".

Ruter og spor med særlige formål vil på Fælleden blive mærket diskret med fx farvekoder/piktogrammer opsat på pæle. Al øvrig skiltning inde på Fælleden minimeres for ikke at forstyrre landskabsoplevelsen. Kommunen vil observere adfærden med henblik på at vurdere behovet for evt. flere vejledende skilte.

Der vil ikke være adgang på cykel og til hest overalt, og det vil ikke være tilladt at lufte hunde uden snor på det meste af Fælleden. Men i stedet for at regulere færdslen med skilte om, hvad man *ikke* må, vil gode spor til fx ridning og MTB "nudge" - gøre det attraktivt - at gøre det rigtige, ligesom der vil være diskrete henvisninger til særlige hundeeområder. Adgang vil også være reguleret ved hjælp af låger ind til græsningsfolde, som lægger op til, at her færdes man til fods.

Der udarbejdes desuden et antal mindre naturformidlingskilte af kortbordstypen, som stilles op relevante steder.

2.3.2 Hovedstier

Fælledens overordnede stinet, hovedstierne, skal sikre forbindelsen til og fra Fælleden, samt imellem Fælledens forskellige delområder. Mindre stier udgår fra hovedstierne. Stierne beskrives nærmere i det følgende.

De grusbelagte hovedstier vil fortsat kunne benyttes til gåture, cykling og løb. Hovedstierne skal være så jævne, at kørestolsbrugere og andre gangbesværede kan benytte dem.

En lang, lige sti virker kedelig, men når strækningen brydes op fysisk og visuelt og følger terrænet, stimuleres nysgerrigheden. For at skabe mere varierede stiforløb, vil der derfor ske ændring af nogle stiforløb.

Således omlægges bl.a. den nord-sydgående, snorlige hovedsti, Nyvangsstien, på delstrækninger, så den får nogle bløde sving. For at understøtte en varieret landskabsoplevelse, kan der plantes mindre trægrupper langs stien til at styre udsynet.

2.3.3 Ændrede adgangsforhold

For at Fælledens nordlige del kan blive afgræsset som led i naturplejen, er det nødvendigt at opsætte almindelige elhegn, og disse barrierer vil medføre en ændring af færdslen. Foldene vil blive etableret således, at de fleste, grusbelagte "hovedstier" ligger udenfor foldene. De øvrige stier i området vil fortsat kunne benyttes, men nogle vil gå igennem foldene. Adgang til disse stier vil ske via selvlukkende låger eller via kreaturriste.

Den nordligste del af Nyvangsstien omlægges som følge af etablering af græsningsfolden. Man vil således fremover kunne vælge enten at passere *igennem* et stykke af folden eller benytte en ny grussti, der anlægges i forlængelse af Fælledstien, i en bue *udenom* folden.

Nogle besøgende vil være bekymrede over at gå igennem en fold, hvor der går græssende dyr. Erfaringen viser dog, at dette er et spørgsmål om oplysning og tilvæning. Der vil kun være fredelige dyr i foldene, men besøgende vil alligevel via skilte blive opfordret til at opføre sig fornuftigt og fx ikke opsøge eller røre ved dyrene.

Fælledens vilde dyr vil fortsat kunne færdes i de områder, hvor der etableres kreaturfolde, idet de let springer over eller passerer under elhegnene.

På vestsiden af den planlagte hundeskov ved Munkholmvej, langs kanten af fredningen, findes i dag en trampesti. Denne sti asfalteres og føres igennem mod nord til Munkholmvej. Med stien skabes en trafiksikker forbindelse for cyklister og gående mellem Sofiesminde Allé-kvarteret og Bispehøjen-kvarteret. Efter som stien ligger 2-3 m. inde i fredningen vil den muligvis kræve Fredningsnævnets godkendelse.

2.3.4 Ridesti

Ridning på Fælleden har ikke tidligere været reguleret. I fremtiden vil ridning foregå på dertil anlagte stier, som er forbeholdt ryttere. Dette skyldes dels, at ridning ødelægger almindelige stier, så de bliver dårlige at gå eller cykle på, dels at ridning ikke er foreneligt med gående og cyklende trafik og andre aktiviteter som leg og boldspil.

Ridestierne vil blive anlagt i udkanten af Fælleden og vil kun få steder krydse en hovedsti. Se mere i afsnit om ridning.

2.3.5 Vandrestier

Eksisterende vandrestier bevares, og der kan etableres nye. En vandresti har ikke nødvendigvis belægning, men kan blot være et diskret, markeret spor. En ændring i forhold til tidligere vil være, at de fleste vandrestier i fredningens område A vil gå igennem kreaturfolde via selvlukkende låger.

Der kan evt. anlægges en træsti henover det fugtige område i den sydlige del af Kærengen i område C, som forbinder trampestierne i skoven med Nyvangsstien.

2.3.6 Tilgængelighed

Som nævnt vil alle hovedstier være tilgængelige for kørestolsbrugere. Der vil desuden være adgang til græsningsfoldene via kreaturriste, hvor hovedstierne fører igennem disse. Der kan evt. af hensyn til svagtseende laves en markering med sten i grusbelægningen på hovedstierne, hvor andre stier krydser, hvor der er en bænk eller andet, som der bør gøres opmærksom på.

Der vil så vidt muligt blive skabt adgang til forskellige andre steder af interesse, fx kan der anlægges en mindre, handicapvenlig bro ud i Bispehøjsøen. En anden mulighed, som kan overvejes, er udlån af særligt udstyr til handicappede, som kan gøre oplevelsen af Fælleden bedre, fx Petracykler, som kan benyttes af bl.a. spastisk lammede.

Særligt ældre mennesker har brug for at kunne sætte sig og tage et hvil, når de er ude og gå en tur. Der er i dag ikke tilstrækkeligt mange bænke på Fælleden, til at den er tilgængelig for dårligt gående. Der kan derfor opstilles bænke med passende afstand på steder, hvor der er fred og ro, hvor der er noget at se på – fx andres aktiviteter, eller hvor der er en smuk udsigt. Der vil dog ikke blive opstillet bænke *inde* i græsningsfoldene, da de kan blive ødelagt af kreaturerne.

I forbindelse med Multihuset kan placeres et offentligt handicaptollet, eller der etableres adgang til det eksisterende handicaptollet inde i huset.

Der kan langs stien fra P-pladsen ved Lillevang til bagsiden af Multihuset etableres diskret, tryghedsskabende belysning, fx nedadrettet pullertbelysning, af hensyn til bl.a. ældre borgere, som benytter Multihuset efter mørkets frembrud.

Kommunen vil gerne i dialog med handicappede og andre med særlige behov om idéer til tiltag, som kan forbedre adgangen til og oplevelsen af Fælleden.

2.3.7 Sammenhæng med naboområder

Udover de mere officielle indgange til Fælleden er der mange stier ind på området fra naboområder – nogle anlagte, andre spor, som er opstået ved flittig brug. Alle adgange vil blive bibeholdt, nogle vil dog i fremtiden føre til en låge i elhegnet rundt om en fold, som man kan vælge at gå igennem eller gå udenom.

I det følgende nævnes forskellige tiltag, som kan medvirke til at skabe sammenhæng, godt naboskab og medejerskab for Fælleden.

Vangkvarteret

Skræntområdet mellem Fælleden og Vang-kvarteret er stort set dækket af krat og gennemskåret af smalle, menneske- og dyreskabte spor. Der er også flere egentlige stier mellem Fælleden og Vangkvarteret. Dog kun ét sted, fra kvarterets nordligste del, Havevang, fører en god, grusbelagt sti ind på Fælleden. Resten af stierne er enten slåede græsstier eller spontant opståede trampestier.

Boligselskabet Lejerbo har i de seneste år som led i en større, boligsocial indsats i Vangkvarteret bygget et fælleshus, anlagt en aktivitetssti og senest et område til rekreative-/motionsformål, "Plads til alle" på grænsen til Fælleden. Dette område har bl.a. som mål at danne port og overgang til Fælleden.

Ca. 70 m. fra områdets boldbane, ovenfor skrænten inde på Fælleden, står et gammelt vandtårn, omsluttet af tæt krat. En trappe fører op til tårnets flade tag og en terrasse med borde og bænke, hvorfra der er udsigt over Vangkvarteret. Pladsen er for nylig blevet renoveret i forbindelse med projekt "Plads til alle".

Helhedsplanen understøtter, at flere Vang-beboere benytter sig af Fælleden og de tilbud, den byder på. Det skal være let og indbydende for kvarterets beboere at bevæge sig ind på Fælleden, og for besøgende på Fælleden at gå igennem Vangkvarteret og opdage de kvaliteter, området byder på. Dette kan bl.a. ske ved følgende tiltag:

- Stien mellem "Plads til alle"-området i kvarterets sydlige del og hovedstien ved det gamle vandtårn kan grusbelægges, så den udgør en mere tilgængelig adgang til og fra Fælled.
- Vandtårnet kan videreudvikles som et - gerne multifunktionelt – samlingssted og "trædesten" mellem Vangkvarteret og Fælled.
- Der kan arbejdes med andre tiltag i området mellem vandtårnet og "Plads til alle"-området, som kan bidrage til at skabe forbindelse mellem Vang og Fælled.

Ovenstående tiltag kan realiseres i samarbejde med Lejerbo, kvarterets beboere og repræsentanter for brugerne i område B. Eventuelle, nye tiltag skal passes ind i og ikke være til hindring for naturplejeprojektet eller til skade for beskyttet natur i området.

Skole og børneinstitution

Ved Fælledens nordvestlige hjørne ligger Bjergmarkskolen og Børnehuset Holbæk Have. Her ligger også Skolesøen, hvis nordligste del vil komme til at ligge *udenfor* en planlagt græsningsfold. Søen og naturplejeprojektet er en oplagt mulighed for udeskole-aktiviteter. Der kan evt. anlægges en mindre bro i søen, som kan bruges i forbindelse med undervisning, til at fiske fra mv.

En god grussti, Fælledstien, løber i kanten af Fælled forbi skolens område. Der udgår desuden flere små spor/trampestier fra Fælledstien ved skolen ind på Fælled. Det er vigtigt, når en græsningsfold etableres, at der også her opsættes låger, så der fortsat er mulighed for at komme ind på Fælled.

Når der skal arbejdes videre med de særligt børnevenlige områder på Fælled - naturleg, eventyrskov - bør dette ske i samarbejde med skolen og børneinstitutionen.

Nyvang

Andelslandsbyen Nyvang er nabo til Fælled mod syd. Med helhedsplanen vil kommunen gerne invitere til mere samarbejde, sammenhæng og synergi mellem disse to områder. Det kunne fx handle om gamle driftsformer som græsning, høslet, stævning og fletning af pilehegn. Nyvang kunne også byde ind med arrangementer i eventområdet i område B og på Multiarena.

2.3.8 Forbindelser til andre rekreative områder

Det er målet, at Fælled indgår i et net af rekreative og trafiksikre stier, og bliver bedre forbundet med byen og andre rekreative mål. Fælledens interne stisystem skal understøtte disse muligheder. Men der skal også gennem anden planlægning sikres mulighed for, at man kan færdes sikkert ud til de mål, som Fælled ønskes forbundet med.

I Helhedsplanen for Holbæk By (se kommuneplanen) indgår Fælled i en af de udpegede, grønne kiler, som forbinder det åbne, ubebyggede landskab med grønne forbindelser ind til centrum af Holbæk.

Stiforbindelser, som bør sikres/udvikles:

1. Sti gennem Holbæk Have og kaserneområdet til bymidten og havnen.
2. Rekreativ sti via Kalvemosen og Tveje Merløse til Sportsbyen. Herved skabes bedre synergi mellem de to områder. Stien indgår i kommunens stiplan.
3. Forbindelse til Fjordstien og skovene ved Eriksholm og Dragerup.
4. Forbindelse forbi Nyvang til Tempelkrogen.

2.3.9 Parkering

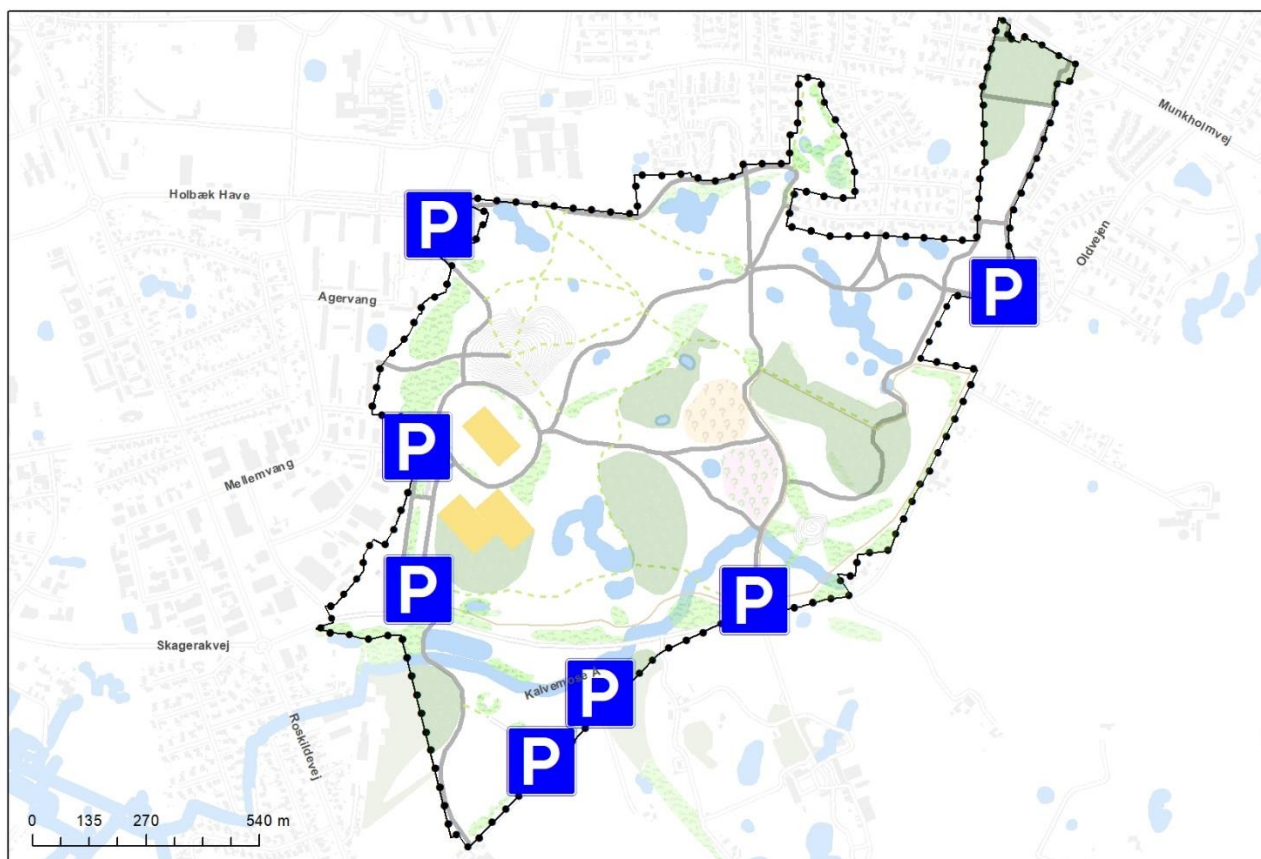
Der er i dag parkeringspladser af varierende størrelse ved fem af indgangene til Fælleden:

- Hvor Nyvangsstien møder Skagerakvej.
- Ved Arenavej.
- I svinget, hvor Holbæk Have møder Kattegatsvej.
- I svinget på Oldvejen syd for Auroravej.
- For enden af Lillevang

Desuden etableres

- et lille antal p-pladser langs den sydligste del af Oldvejen, langs hundeområdet. Her kan desuden etableres midlertidige p-pladser til brug i forbindelse med afvikling af større arrangementer.
- midlertidige p-pladser til ca. 150 biler på arealet nær indkørsel til Nyvang, til brug i forbindelse med afvikling af større arrangementer.

Der bør desuden etableres en parkeringslomme ved indgangen til Fælled og hundeskov ved Munkholmvej.

Oversigtskort, parkeringsmuligheder

2.4 Natur

Fælleden har aldrig været så intensivt drænet, som det er tilfældet så mange steder i det åbne land. Derfor indeholder Fælleden mange små vandhuller, fugtige områder og med dem arter, der skal beskyttes.

Et af de vigtigste formål med fredningen og helhedsplanen er derfor at sikre naturen på Fælleden. Som følge af fredningen vil naturen i Fælledens nordlige del (fredningens område A) fremover blive prioriteret *højere* end de menneskelige aktiviteter. Det er her, den særlige natur findes, og den skal beskyttes og udvikles efter nærmere retningslinjer, som fremgår af fredningskendelsen.

Det meste af dette område er også beskyttet af naturbeskyttelsesloven. Med de rette plejetiltag vil naturen blive mere varieret. Afgræsning og høslet er effektive metoder til at opnå større variation - biodiversitet.

Ekstensiv afgræsning med kreaturer resulterer i såvel en varieret, artsrig flora som et spændende, visuelt udtryk, og kommunen vil derfor arbejde på, at området bliver afgræsset med kreaturer samt evt. geder suppleret med, at der bliver slået hø. Det vil være et mål, at dette sker i samarbejde med lokale beboere, fx et græsningslaug.

Resten af Fælleden (fredningens område B og C) vil fremover blive plejet på måder, så der tages mere hensyn til naturen, end det var tilfældet tidligere, men ikke så det virker begrænsende på de menneskelige aktiviteter, som foregår i områderne. Græsset vil fx kun blive slået *hyppigt*, hvor det er nødvendigt af hensyn til færdsel, aktiviteter eller ophold. Der vil således fremover være flere arealer end tidligere, der i perioder står med højt græs og vilde blomster. På den måde tilgodeses særligt insekterne, hvis antal er gået drastisk tilbage. Der vil også i disse områder blive plantet flere træer og buske med spiselige bær og nødder til gavn for dyr, fugle og mennesker.

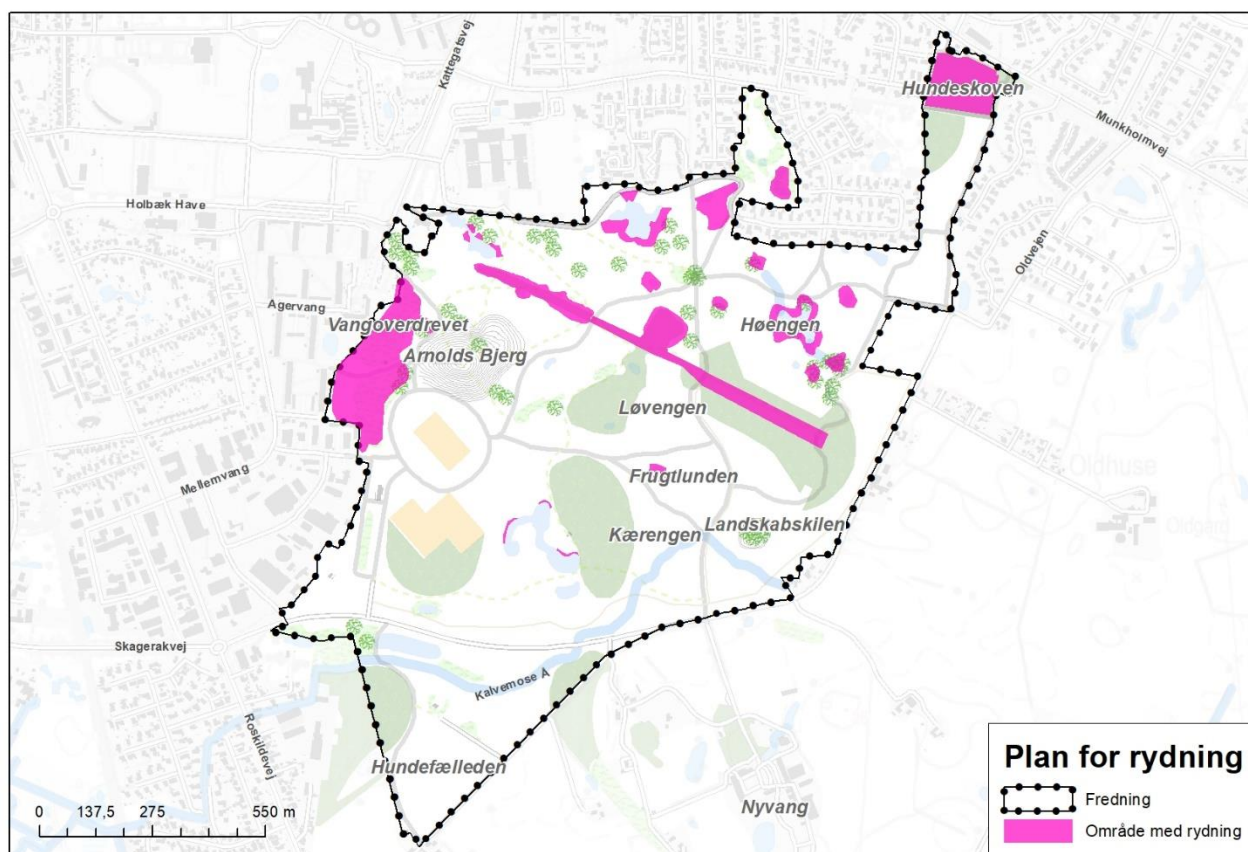

Arkivfoto, Holbæk Kommune. Udbinding, Tuse Kogræsserlaug, 2013

2.4.1 Rydning og naturgenopretning

Før der etableres folde, stier og beplantninger, skal der gennemføres beskæringer, udtyndinger og rydninger af uønskede træer og buske i områder, der er under tilgroning, eller hvor en anden tilstand eller udsigt er ønsket. For at der kan opsættes hegn, skal der desuden ryddes hegnslinjer. I årene efter en rydning vil det desuden være nødvendigt at efterrydde, da der ofte vil være en betydelig genvækst. Behovet herfor minimeres ved afgræsning, særligt hvis der er tale om geder. Se nærmere herom i afsnit om græsning.

Der er først og fremmest behov for en væsentlig rydningsindsats på arealer i og omkring vådområderne, som er sprunget i krat og skov. Men der er desuden et større område, Vangoverdrevet, som i dag er næsten helt dækket af krat. Området rummer dog endnu spredte rester af kalkoverdrev og dermed også et stort potentiale for retablering af overdrev på et større areal. Der bør derfor gennemføres en omfattende rydning i dette område. Dog skal markante buske og træer udvælges og bevares.

I de områder, hvor der skal etableres afgræsning, bevares en naturlig opvækst af tjørn, hunderose, slåen mm. i begrænset omfang. Det skaber variation, giver beskyttelse til dyrelivet og vil med tiden udvikle områdets karakter i retning af overdrev eller eng med overdrevskarakter.

Fyrre- og granhegnet, som gennemskærer Fælleden på tværs, er et meget markant landskabselement, men det gammelt og hindrer udsynet over eng- og overdrevslandskabet på en måde, som ikke harmonerer med

den aktuelle plan om et sammenhængende græsningsoverdrev. Hegnet fældes i sin helhed, idet kommunen har vurderet, at der ikke er enkelte træer i hegnet, som vil egne sig til at stå tilbage, fordi de er grimme og vil vælte, hvis de står alene.

Fældens grantræer, som generelt er blevet gamle og grimme, fjernes fra alle bevoksninger.

En stor del af Fældens vandhuller og søer er helt eller delvist groet til i hovedsageligt pilekrat, som hindrer, at lyset kommer ned til vandet, og som tilfører blade, der påvirker vandkvaliteten i negativ retning. Konsekvensen er et fattigt plante- og dyreliv. Et tilgroet vandhul/sø er heller ikke interessant for Fældens brugere, fordi det ikke er synligt og tilgængeligt. Endelig vil de vandhuller/søer, der er beliggende i de kommende græsningsfolde, kunne bruges som vanding for græsningsdyrene, når de kan få adgang til vandet efter en rydning. Der gennemføres som minimum rydning af træer og buske syd- og øst for vandhullerne/søerne. Hvis det vurderes nødvendigt, kan der dog ryddes hele vejen rundt om de mange, mindre vandhuller.

Det vil kræve en større naturgenopretningsindsats at opnå en god naturtilstand i nogle af vandhullerne/søerne. Sådanne projekter gennemføres på grundlag af nærmere undersøgelser af vandhullerne/søerne og kan, udover omfattende rydning og optrækning/gravning af rødder, bl.a. omfatte oprensning af næringsrige slamlag. Dette vil kræve dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3.

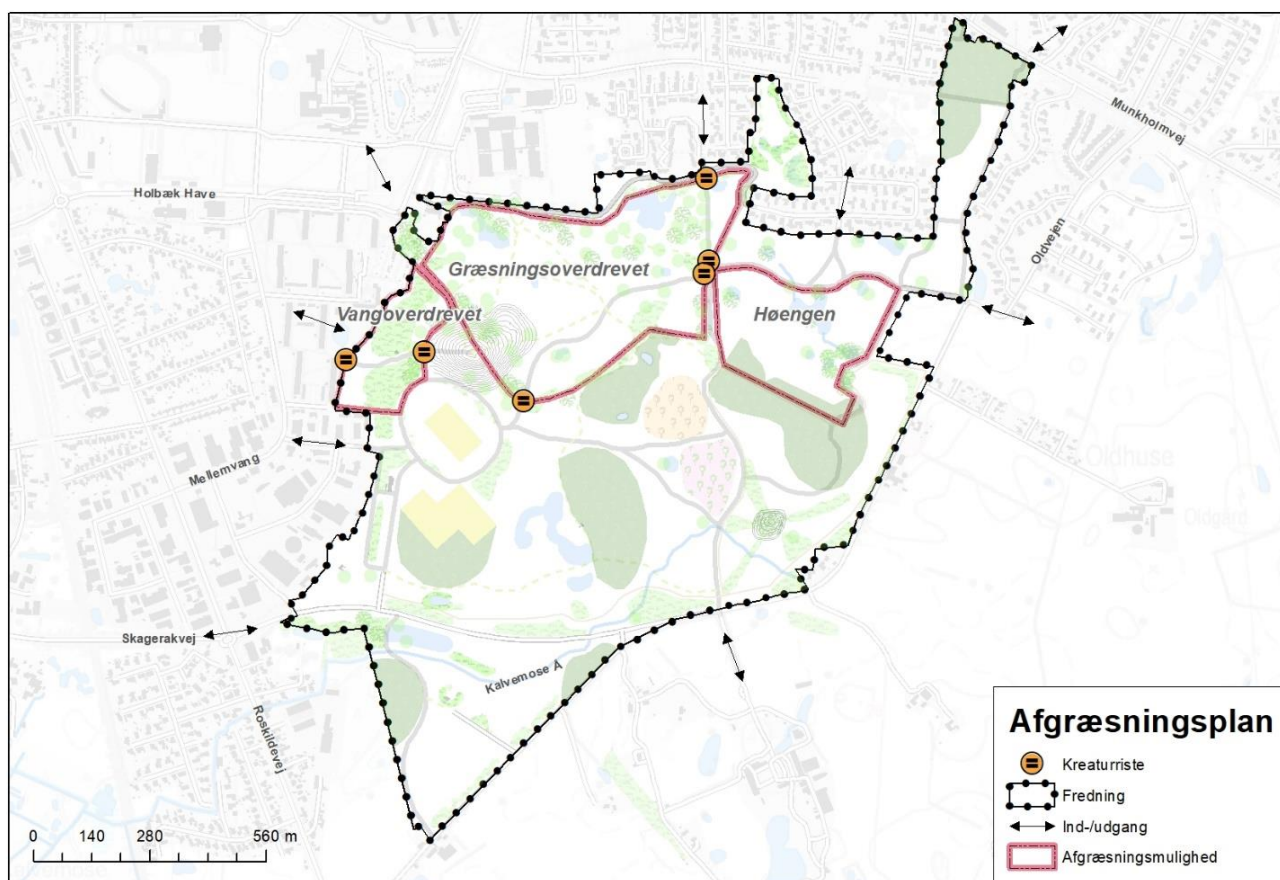
2.4.2 Naturlig hydrologi

Der ligger drænrør under dele af Fældeden, og nogle af dem fungerer stadig. Et ophør af dræning med henblik på at opnå mere permanente vandspejl i vandhullerne eller ligefrem større vådområder kan iværksættes, hvor det kan lade sig gøre med hensyn til planens øvrige elementer/faciliteter. På denne måde understøttes en positiv udvikling i biodiversiteten, idet mange arter – insekter, fugle, planter mv. – er tilknyttet vådområder.

2.4.3 Græsning

Som nævnt i kapitlets indledning, resulterer ekstensiv afgræsning med kreaturer i en varieret, artsrig flora. Det skyldes blandt andet, at dyrene gerne æder de fleste græsser og middelhøje planter men undgår de stærkt smagende, stikkende og giftige. Desuden har en del meget lave planter den fordel, at kreaturerne ikke kan æde dem, fordi de mangler fortænder i overmundet og derfor ikke som heste, får og geder kan græsse tæt. Også kokasserne skaber variation, fordi dyrene i lang tid efter ikke græsser gødningsstederne pga. risiko for at få parasitter, og på disse steder udvikles ikke bare en anderledes flora, men også et rigt insektliv.

For at sikre den rette naturpleje og for ikke at hindre færdslen på den nord-sydgående hovedsti, vil der blive etableret flere græsningsfolde. Denne plan giver desuden mulighed for, at kommunen i samarbejde med en dyreholder og foreninger kan eksperimentere med timing af græsning og høslet samt græsningstryk, hvilket i perioder kan betyde yderligere opdeling af folde, så forskellige delfolde kan plejes på forskellige måder. I det følgende beskrives, hvordan de enkelte folde som udgangspunkt kan etableres.

Græsningsoverdrevet

Græsningsoverdrevet vil være Fælledens største fold, beliggende vest for Nyvangsstien. I folden skal gå kreaturer i hele græsningssæsonen, som typisk går fra starten af maj til slutningen af oktober. Den nordlige del af Arnolds Bjerg er medtaget i folden, fordi området er del af et beskyttet overdrev. Andre dele af foldområdet er ligeledes beskyttet overdrev eller rummer potentiale som overdrev.

Dele af Fælledens største søer, "Skolesøen" og "Bispehøjsøen", samt enkelte, mindre søer og vådområder vil blive omfattet af folden og dermed udgøre vandingssteder for kreaturerne. De nordlige dele af de to store søer vil ikke indgå i folden, og der vil således fortsat være adgang til dem fra Fælledstien. Herefter vil nogle søbredder fortsat være bevokset med krat til glæde for vildt og fugle, og andre vil være lysåbne og optrådte af klove, hvorved der dannes små levesteder med særlige livsvilkår og dermed mere variation. Sumpområdet vest for Valmuevej inddrages i folden.

Høengen

Høengen bliver en noget mindre fold beliggende øst for Nyvangsstien. For at skabe variation friholdes arealet for græsning indtil d. 1. juli, så der kan høstes til hø umiddelbart efter 1. juli. Efter høslæt kan der sættes kreaturer på folden, og arealet afgræsses ekstensivt resten af sæsonen. Ved denne driftsform fremmes blandt andet insekterne, som er særligt følsomme over for græsning i forårs- og sommerperioden, mens de forstyrres mindre af græsning om efteråret og vinteren.

I området indgår en mindre del af skovområdet Østskoven, som bliver til græsningskov og giver læ og beskyttelse til dyrene. Desuden indgår en række mindre søer og vådområder af stor, biologisk værdi i folden.

Vangoverdrevet

Vangoverdrevet er området mellem Arnolds Bjerg og Vangkvarteret, som omfatter overdrev og krat mod Vangkvarteret og græsarealer på sydsiden af Arnolds Bjerg og langs Vangstien. Området er i dag stærkt tilgroet, men ind imellem, i de lysåbne områder, vokser arter, som er karakteristiske for overdrev. For at give disse arter mulighed for at brede sig, og for at frilægge en lille sø i området, Overdrevssøen, vil det være nødvendigt at rydde en stor del af krattet - mere om dette i afsnittet "rydning".

Gedeafgræsning kan evt. iværksættes efter en rydning, så genvækst holdes nede i årene efter. Geder er desuden underholdende dyr at iagttage for publikum. Hvis der skal afgræsses med geder, kan et almindeligt kreaturhegn ikke bruges. Der kan i stedet fx opsættes et 90 cm. højt dyrehegn m. en eltråd.

En eventuel beslutning om etablering af en gedefold bør tages i samarbejde med beboerne/den boligsociale indsats i Vangkvarteret, da medejerskab og opbakning fra denne side er en forudsætning for, at det kan blive en succes. Hvis det gribes rigtigt an fra starten, kunne et sådant projekt gavne sammenhængen mellem Fælleden og Vangkvarteret, få positiv, social betydning for beboerne der og skabe dialog mellem disse og Fælledens øvrige brugere.

2.4.4 Høslæt

Ligesom det er tilfældet med afgræsning, udvikler græsarealer, som vedligeholdes med slæt, en meget artsrig flora. Når man fjerner høet helt fra arealet, fjerner man dog op til ti gange så meget næringsstof, som det er tilfældet med græsning. Det er godt, for det medvirker til, at mindre, mere nøjsomme plantearter favoriseres fremfor de store, kvælstofkrævende som fx stor nælde, skræppearter og agertidsel, der har tendens til at dominere. En anden fordel ved høslæt frem for afgræsning er, at arealerne ikke er heget og dermed frit tilgængelige.

Til gengæld opnås der ved høslæt ikke den samme biologiske variation, som det er tilfældet med afgræsning, og det visuelle udtryk er også mere ensformigt.

Udover på Høengen, hvor græsning vil blive kombineret med høslæt, vil der blive slået hø på størstedelen af de arealer på Fælleden, der ikke bliver heget. Der vil således ikke alene blive slået hø i område A, men også i område C samt alle andre steder, hvor der ikke er aktiviteter, som kræver kortere græs. Denne driftsform vil, særligt i disse områder, betyde en forbedring af forholdene for både vilde dyr og ikke mindst for insekterne.

2.4.5 Fælledgræs

I den del af område B, som er mest intensivt benyttet af publikum – det tidligere DGI-landsstævne-område – vil der heller ikke blive slået græs så ofte som tidligere, men dog oftere, end det er tilfældet i høslæt-områderne. Området vil fremover blive slået som "fælledgræs". Undtaget herfra er fodboldbanerne samt sportsbanen inde i Multiarena, som vil blive plejet som sportsplæner med hyppig græsslåning.

Græsarealerne i Snerleparken nord Fælleden, som også er en del af fredningen, vil ligeledes blive plejet som fælledgræs.

2.4.6 Vandløb

Kalve Å var tidligere rørlagt gennem Fælleden, men blev siden frigravet - dog med unaturligt stejle brinker. For at vandløbet skal fremstå mere naturligt og indgå på en harmonisk måde i det omkringliggende landskab, skal der bortgraves jord, så brinkerne gives en hældning, som varierer mellem 1:3 og 1:5. Den bortgravede jord kan bruges til at skabe variation i landskabet i område C (se kapitel om kunst og design på Fælleden), eller benyttes i forbindelse med en videreudvikling af *multiarena* (se afsnit herom). Der vil blive indsendt ansøgning om dispensation til det konkrete projekt til Fredningsnævnet.

Det vil desuden være nødvendigt at etablere mindre, rørlagte overgange/broer over Kalve Å langs Skagerakvej, hvor der etableres ridespor.

2.5 Nyplantninger

Der vil i nogle områder af Fælleden blive plantet nye træer og buske, for at skærme af mod vejen eller for at danne landskabelige rum. Særligt område C fremstår meget åbent, og man savner som besøgende noget, der kan inspirere til at gå på opdagelse. Der bør derfor tilføjes nye elementer, som kan skabe afveksling og danne nye, landskabelige rum.

Beplantningerne vil, tilsammen med nye, snoede stiforløb samt evt. en bakke og land art/kunst, skabe et naturpræget parklandskab, der indbyder til stille oplevelser, afslapning og fordybelse.

I det følgende redegøres for de planlagte nyplantninger.

2.5.1 Afskærmende beplantning mod syd og øst

Oplevelsen af at kunne skue ud over landskabet giver god mening mange steder på Fælleden, hvor et pludseligt, langt kig er en del af oplevelsen. I område C har udsynet til Skagerakvej og Oldvejens trafik imidlertid været et forstyrrende, ikke-integrerbart element, der var med til at gøre oplevelsen af rum diffus. I området langs vejen er der derfor etableret afskærmende beplantningsbælter af varierende bredde og længde med

hjemmehørende arter. På steder, hvor der ønskes kig ud i det åbne land, er der dog skabt åbninger i beplantningsbæltet.

2.5.2 Skovplantninger

I tilknytning til eksisterende skov, og i mindre omfang løsrevet fra denne, plantes nye skovplantninger. Formålet er, at disse dels skal være rumdannende dels understøtte stiforløbene. Det er vigtigt, at disse plantninger får en udformning og volumen, der på en harmonisk måde supplerer den eksisterende bevoksning.

Der plantes primært løvtræer, som med tiden vil danne en varieret overskov med et sammenhængende kronetag. I skovplantningen vil indgå et varieret udvalg af træer, primært stilkeg og vintereg iblandet navr, skovfyr, birk, avnbøg, fuglekirsebær og spidsløn.

Som underskov og i bryn plantes mindre træer og buske på en måde, som tilpasses stedet. Egnstypiske arter som tørst, dunet gedebled, arter af tjørn, benved, fjeldribs, skovæble, buskroser, kvalkved, og rød kornel bør foretrækkes.

2.5.3 Bakke og hegnsplantninger

I den sydøstlige, mere åbne del af område C kan anlægges en markant bakke med flade skråninger, som bryder det åbne, flade område, og byder på udsigt ud over landskabet. Bakke og beplantninger på og omkring denne udformes, så området fremtræder som et markant element, der på en gang danner rum og udsigtskiler.

På toppen af bakken plantes en cirkel af træer, der fremhæver stedet som et særligt landskabselement. Det er væsentligt, at træerne er karakteristiske, ens og at de tilsammen danner et særegent landskabselement.

I stjerneform ud fra bakkens centerpunkt plantes 5 rækker af ensartede plantninger. Målet med disse plantninger er, at de skal styre udsigten i kiler ud i landskabet og samtidig være rumdannende. Plantningerne kan opbygges som smalle hegn, der stråler ud fra bakken. De enkelte hegn vil, set fra luften, fremtræde trekantede, hvilket dog ikke vil opleves i rummene mellem hegnene.

Det er væsentligt, at hegnene fremtræder relativt tætte, og forholdsvis lave. Arter som tjørn eller tilsvarende vil være velegnet.

Der vil blive indsendt ansøgning om dispensation til det konkrete projekt til Fredningsnævnet.

2.5.4 Løvengen

I den nordlige del af område C plantes spredte grupper af buske egnet til stævning – primært hassel. Med den rette pleje i form af høslæt vil arealet på sigt udvikle sig til løveng, en naturtype af stor, landskabsæstetisk og biologisk værdi. På den sydvestvendte skrånning kan der desuden, som følge af naturpleje og gunstigt klima, udvikles en varieret flora af vilde blomster. Dette område vil være et dejligt sted at opholde sig, og der bør derfor opstilles bænke.

2.5.5 Frugtlunden

Syd for Blomsterengen, tæt ved stierne, plantes en frugtlund, hvor besøgende kan gøre ophold og plukke frugt afhængigt af årstiden. Arealet må gerne ligne en frugtplantage, dog bør træerne plantes mere tilfældigt, og gerne med et varieret udvalg af arter og gerne robuste sorter. De primære arter bør være æbletræer, men der kan også plantes forskellige sorter af pære, kirsebær og blomme.

Frugttræerne vil også være til gavn for såvel insekter som dyr og fugle.

En gartnerisk pleje af frugtlundens træer vil næppe være realistisk, men det skal være muligt at beskære træerne, så udtrykket af enkeltstående frugttræer bevares.

2.5.6 Plantning på Høengen

For at skabe en naturlig overgang fra skovområdet i syd til englandskabet, Høengen, i område A, plantes spredte småbeplantninger af arter, som egner sig til stævning – primært hassel, men også gerne fx hvidtjørn, røn og skovæble. Der plantes dels sammenhængende med skoven, dels ude i det åbne.

2.5.7 Naturformidling

Der kan etableres særlige naturformidlingssteder på Fælleden. Et oplagt sted er Bispehøjsøen i nord, hvor der kan anlægges en mindre bro ud i søen med platform og kanter, så den også kan benyttes af kørestolsbrugere. Her vil man kunne fiske, studere livet i søen, nyde udsigten over græsningsoverdrevet med græssende køer på den anden side, lytte til nattergalene i krattet mm.

Der kan desuden i samarbejde med Bjergmarksskolen etableres særlige formidlingsfaciliteter ved Skole-søen, herunder evt. en mindre bro.

Der udarbejdes et antal naturformidlingskilte (se billedeksempel nedenfor), som opstilles relevante steder på Fælleden til erstatning for de gamle, utidssvarende skilte. Det kan drøftes med interesserede foreninger og brugergrupper, hvilke andre formidlings tiltag, der er behov for, fx digital formidling og grejkasser.

På opdagelse i KALVEMOSEN

Med sit rige dyre- og planteliv inviterer Kalvemosen til naturoplevelser og opdagelsesrejser. Men moser er også magiske steder og efter sigende rummer Kalvemosen sine helt egne magiske væsner.

NYTTIGE PLANTER

I årtusinder har mennesker anvendt mosens planter. **Tagvær** er brugt til stråtage på huse. Mossens løv er grovet og og brugt som brændsel. **Dunhammerens** mørkebrune blomsterlys dybede ungdomsten i tjære og brugte som fakler, når de låb på skjelte. I stenålderen spiste man dunhammerens rødder. De smager mildt af nødder. Tidligere kites sejlskibe spandt kørsul i garnet for at spare på den kostbare fibreuld. Kørsul blev også brugt til fyld i dyner og puder.

Tagvær
Fanden ville også være med, så Gud skænktes verden. Derfor skabte fanden migræren. Gud skabte tagvær, som er lige så smukt, men bedre, fordi tagvær er nyttigt for mennesket. De fanden så det, blev han så rasende, at han bed i alle tagværrens blade. Fanden bid ses stadig i tagværrens blade, og sådan ser i bunden på røgræs og tagvær.

I voksestadiet har bladet været forsket i blødderens.

Filletæts bark var allerede kendt i middelalderen som naturens hovedpinepille. Barken indeholder acetylsalicylsyre, som danner aspirin og bruges i moderne lægemidler.

Langs mossens bred og ude i vandet står **ellertræerne** og strækker sig på deres lange stylerødder. Som det eneste danske træ tåler ellertræet at stå direkte i vand, men rødderne har brug for ilt og derfor danner ellertræet lange stylerødder.

MOSEN SKAL PLEJES

Det er ikke altid klokt at lade naturen passe sig selv. Hvis ikke Kalvemosen plejes, grøn den til og springer i skov. Langsomt fyldes søen op af døde plantedele. Rønkov og sømplantor spreder sig. Til sidst er der så fast grund af pil og birkestrøer kan få fæste. **Brændenælder** hører ikke til i mosen. De er tegn på alt for meget næring i jorden.

Holbæk Kommune plejer Kalvemosen. Man beskærer piletræer og fjerner tagvær, så mosens holdes åben og den meget særpregede natur bevares. Kommunen har også havet vandstanden med 30 centimeter ved at lukke dræninger.

Ved mosens er en god tid at finde dyrene i søen eller den fugtige jord. Fra april fra tidligt.

FUGLENE I MOSEN

I Kalvemosen kan i melle flere end 100 forskellige fuglearter. I rønkoven står **fiskehejren** bosted og lurer efter fisk i vandet. **Tårnfalken** og **musvængen** står stille i luften og spjæder efter mus. I kratet synger **nattergalen** smukt, mens **røvsangeren** synger sin uendelige og skingre sang i sivene.

Grågevæsen holder til på det åbne vand. Her kan i også møde **taffelønder**, som let kendes på deres orange hoveder eller de sorte **troldlønder** med deres karakteristiske sorte fjertip. En gang imellem bener en skramt **bibiane** hen over vandet.

Troldlønder flytter efter muslinger, insekter og tern samt fra fra vandplantes.

Kørsul blomstrer i april-maj, men er først rigtig spændende fra juni, når den står med masser af fine hvide blomster.

Nattergalen gemmer sig i kratet, men du kan høre dem småkke sang fra maj til slut af juni.

Fiskehejre
Her møg blinkes så længe det er lyst.

Grågevæsen flyver i 3 dimension. Nogle banker til Sønderø, andre overvinter i Danmark.

FORELSKEDE BLÅ FRØER

I Kalvemosen lever den meget sjældne **spidsnæuede fra**. I paringsstadiet skifter hannen farve og bliver blå. Hannen prøver at tiltrække hunnerne med sin kvækken, og den spidsnæuede frø flyder som en hund, der gør i det fjerne. Også den blødsnæuede frø bliver blå i paringsstadiet, men den kvækker anderledes og flyder nærmest som en knallert i det fjerne.

Blåflugten er en lille sommerfugl, der som larve holder myrer som vægthjem. Blåflugten larve sidder på sukker til myrerne, der så til gengæld holder larvens fjender borte.

Myggelarver lever i vand. De har et dækselv på ryggen som de stikker op til overfladen.

FORUNDERLIGE INSEKTER

Hvornår vandoverfladen suger **skjæteløberen**. Den løber lige så hurtigt som et menneske går, og den holder sig flyvende fordi den har en mørke små, vandklyvende hår på benene.

MAPPE

naturssti
sti med sveller
bros over å
tunnel med gæbro

VANDVÆRKSØVOVEN
RØRVANGSSØVOVEN
KALVEMOSEN
fugletårn
HF Rørvangsparken
HF Rørvangsskov
HF Brandøseparken

Holbæk Kommune
De små økologier er fæstet til juledekorationen.

ÅRSKALENDER

JANUAR: Vintrens er en god tid at finde dyrene i søen eller den fugtige jord. Fra april fra tidligt.

FEBRUAR: Frosener parrer sig og lægger æg.

MARTS: Ellegigernes sang.

APRIL: Nattergalen gemmer sig i kratet, men du kan høre dem småkke sang fra maj til slut af juni.

MAY: Nattergalen gemmer sig i kratet, men du kan høre dem småkke sang fra maj til slut af juni.

JUNI: Nattergalen gemmer sig i kratet, men du kan høre dem småkke sang fra maj til slut af juni.

JULI: Nattergalen gemmer sig i kratet, men du kan høre dem småkke sang fra maj til slut af juni.

AUGUST: Her møg blinkes så længe det er lyst.

SEPTEMBER: Her møg blinkes så længe det er lyst.

OKTOBER: Her møg blinkes så længe det er lyst.

NOVEMBER: Her møg blinkes så længe det er lyst.

DECEMBER: De små økologier er fæstet til juledekorationen.

Eksempel på kommunens naturformidlingskilte

2.6 Motion, idræt og friluftsliv

Område B har længe været centrum for aktiviteter indenfor motion og idræt, selvom nogle af disse også er foregået på resten af Fælleden. Med fredningen er det slået fast, at det først og fremmest er her, aktiviteterne skal foregå. Men som beskrevet i kapitlet om stier, kan mere spontane udfoldelser som løbe-, cykel og rideture dog fortsat foregå på de dertil indrettede stier i andre af Fælledens områder. De faste brugere af boldbaner mv. i område B vil ikke opleve væsentlige ændringer af deres faciliteter. Blot vil der rundt om disse opstå nye tilbud, efterhånden som disse udvikles. I det følgende beskrives nogle rammer, som nye faciliteter kan udvikles indenfor.

2.6.1 Multiarena

Arenaen blev anlagt til DGI Landsstævnet i 2009 og fylder meget i oplevelsen af denne del af Fælleden. De glatte, græsklædte skråninger og tilskuerpladser ser kedelige ud og ligger for det meste øde hen, bortset fra, når der spilles amerikansk fodbold. Området benyttes også lejlighedsvist af rollespillere og ved enkelte lejligheder til enkeltstående arrangementer.

Ved benævnelsen "multiarena" lægges der i helhedsplanen op til, at arenaen ændres og indrettes, så den også rummer andre former for aktiviteter end de nuværende, som fortsat skal kunne være der. Nye aktiviteter kan fx være:

- MTB-spor (se næste afsnit)
- Rollespil-faciliteter (se afsnit om rollespil)
- Faciliteter, som understøtter større events (fx adgang til strøm, bedre tilskuerpladser).

Der vil blive indsendt ansøgning om dispensation til det konkrete projekt til Fredningsnævnet.

2.6.2 MTB-spor

På arenaens yderskråninger og flade, hesteskoformede top kan der i tæt samarbejde med brugerne anlægges et nyt MTB-spor. Der kan i denne forbindelse udføres mindre terrænændringer, så banen bliver mere udfordrende, og der kan langs sporet plantes spredte grupper af lave buske. Tilsammen kan disse ændringer, når de udføres rigtigt, medvirke til, at arenaen indgår mere harmonisk i Fælledens landskab, end det er tilfældet med det eksisterende anlæg. Skråningernes indersider skal fortsat kunne fungere som tilskuerpladser og berøres derfor ikke af MTB-sporet.

MTB-sporet kan indgå i et større "loop" via det eksisterende spor på sydsiden af Arnolds Bjerg, videre ad et nyt spor til "hullet" vest for arenaen, til Vangkvarterets sydøstligste hjørne, P-pladsen ved Lillevang, området syd-sydvest for Multihuset og tilbage til arenaen.

Det er håbet, at tilvejebringelsen nye, spændende MTB-udfordringer vil "nudge" MTB-rytterne til at bruge disse i stedet for andre områder på Fælled, hvor naturen er sårbar, eller hvor forstyrrelse ikke er ønskelig.

Tanken er også at inspirere nye brugere til at prøve sporet, der – ligesom Fælledens øvrige faciliteter – kan bruges af alle. Ved at føre MTB-"loopet" helt ned til hjørnet af Vangkvarteret er der fx en mulighed for, at kvarterets unge vil få lyst til at prøve det.

2.6.3 Ridning

Fælled benyttes af lokale ryttere til hovedsageligt uorganiserede ture. Som nævnt under "Ridestier" kan der i samarbejde med rytterne anlægges et særligt ridespor i udkanten af område B og C, da det ikke længere vil være muligt at ride på hele Fælled.

Der kan i samarbejde med rytterne anlægges mindre ridefaciliteter i område B på arealet langs Skagerakvej, eventuelt suppleret med et bord/bænkesæt eller andre, mindre faciliteter, som rytterne måtte have behov for, hvor dette kan kombineres med øvrige aktiviteter. Der kan skabes mulighed for at galoppere på en strækning af ridestien i område C.

Det vil desuden blive muligt at ride overalt i græsningsfolden "Høengen" i område A i vinterhalvåret, når kreaturerne ikke er i folden. Et led i elhegnet vil blive åbnet, og det vil fremgå af et skilt, at besøgende til hest i denne periode må ride ind i folden fra ridestien.

2.6.4 Discgolf

Discgolf er en sport, der kan dyrkes spontant og individuelt såvel som mere organiseret og konkurrencepræget. Der er etableret en bane i område B, som også kan benyttes til større stævner. Banen omfatter 18 metalkurve, opsat hvor det er foreneligt med områdets øvrige aktiviteter og i dialog med udøverne af disse, samt et større antal "startsten" i terrænniveau, 18 stk. små "hulkort" (skilte) samt 1 stk. "banekort" (større skilt).

2.6.5 Krolf

Sporten krolf - en blanding mellem krocket og golf - er særligt populært blandt ældre borgere. Der er anlagt en 12-hullers bane i den sydøstlige del af Multiarena-området, område B.

2.6.6 Friluft-fitness

På nordsiden af Multihuset kan der anlægges en træningsplads med fitness-redskaber. Redskaberne skal være udført helt eller delvist af træ.

Der vil blive indsendt ansøgning om dispensation til det konkrete projekt til Fredningsnævnet.

2.6.7 Opholdsområder

Kommunen vil gerne understøtte, at flere kommer ud og nyder naturen. Ikke kun dem, der dyrker motion eller foreningsaktiviteter, men også dem, der bare vil være på Fælled – sammen eller alene – for at nyde naturen og slappe af.

Der er i dag kun et enkelt område med faciliteter til friluftsliv, shelterpladsen i område B. Der etableres yderligere to opholdsområder med bord/bænke samt evt. grill/bålpladser i udkanten af område A. Begge områder er udenfor græsningsfolde, men så tilpas tæt på, at man fra pladserne vil kunne se ind i folden.

Der vil ikke blive opsat skraldespande i forbindelse med opholdsområderne. Brugere vil på skilte blive opfordret til at tage eget affald med til udgangene, hvor der vil være skraldespande.

Der vil blive indsendt ansøgning om dispensation til det konkrete projekt til Fredningsnævnet.

2.6.8 Hunde

Hundeejere har i mange år haft for vane at lufte deres hunde uden snor på hele Fælleden. Dette er ifølge fredningens bestemmelser ikke længere en mulighed. Det kan imidlertid blive vanskeligt at ændre "hundelufte-kulturen" i området, da mennesker har tendens til at gøre, som de plejer, og som de andre gør. Forbudsskilte har ofte ikke så stor effekt, hvis de ikke bliver håndhævet, og på Fælleden er der ikke en "parkbetjent", som kan sikre, at hunde holdes i snor. Kommunen vurderer derfor, at hvis det skal lykkes at minimere hundeluftning uden snor på selve Fælleden, er der behov for dels at formidle til hundeejerne, *hvorfor* hundeluftning uden snor ikke er tilladt, dels at "nudge" dem til at gøre det rigtige ved at tilbyde dem attraktive alternativer.

Der er i forbindelse med fredningen blevet udlagt et område syd for Skagerakvej, hvor hunde kan luftes uden snor, og hvor der i øvrigt kan etableres forskellige faciliteter til brug for hundetræning. Området be-

nyttes indtil videre mest af hundeejere, som træner med deres hunde, og ikke så meget til almindelig hundeluftning. Dette skyldes måske, at der er langt at gå fra boligområderne nord for Fælleden. Det er vigtigt at sikre, at dette område kan bruges af alle, der ønsker at træne eller lufte hunde. En del af dette område kan evt. hegnes som hundeskov.

Mange hundeejere har blot brug for at lufte deres hund i et kortere tidsrum fx om morgenen inden arbejde eller når de kommer hjem, og så er det fristende at gøre det på den nærliggende del af Fælleden – uden snor. Der indgår derfor også en mindre hundeskov i nærværende helhedsplan, som borgere i området ønsker at indrette i Fælledens nordøstligste del, i en gammel frugtplantage, tæt på villakvarteret.

Den ca. 2 ha. store frugtplantage, der ligger i udkanten af område A, er meget tilgroet, og frugttræerne er ikke blevet plejet. Området har efter kommunens vurdering ikke et nævneværdigt naturindhold, og beliggenheden tæt på Munkholmvej gør, at området heller ikke er oplagt som legeområde for børn. Området bør derfor benyttes til at imødekomme borgernes ønsker om en hundeskov. Selvom en hundeskov ikke direkte er omfattet af fredningskendelsens formål med område A, vurderer kommunen, at det vil være til gavn for naturen på Fælleden, at færrest mulige hunde luftes uden snor.

Der vil være diskrete henvisninger til de to hundeområder andre steder på Fælleden, der guider hundeejerne i den rigtige retning. Der vil som nævnt også blive skiltet med hund-i-snor piktogrammer og det vil på oversigtstavler blive formidlet, hvor hunde kan luftes uden snor, og hvorfor det ikke er tilladt på selve Fælleden.

2.6.9 Rollespil

Rollespillerne har længe været blandt de aktive brugere af Fælleden, særligt område B. Rollespillerne bevæger sig gerne i skov og krat, følger spor i landskabet, som fører spændende steder hen og lader det inventar, der forefindes, indgå i deres fiktive verden. Ved at tænke i multifunktionalitet kan inventar/indretning, som etableres for fx sport eller børn designes, så det også kan bruges af rollespillerne.

2.6.10 Naturlegeområder

Den nordligste af skovene i område C er det skovområde på Fælleden, der har de højeste træer. Her kan der i lysninger mellem træerne og som supplement til opholdsområdet anlægges forskellige naturlegefaciliteter som fx gyngende, tovbane, balancegang, træhytte, hængekøje eller lignende. Faciliteterne kan også bruges af rollespillere og kan have karakter af landart.

Den unge skov i område C vestlige side, øst for shelterområdet, kan indrettes som "eventyrskov" for børn, rollespillere m.fl. med en kombination af små stier, naturlegefaciliteter, spændende steder og udfordringer, der inspirerer til leg. Eventyrskoven kan eventuelt også indrettes og fungere som sansesti, hvis der er ønsker om dette.

Udvikling af områderne bør ske i samarbejde med de potentielle brugere, særligt de lokale børneinstitutioner, skolen og rollespillerne.

Der vil blive indsendt ansøgning om dispensation til det konkrete projekt til Fredningsnævnet, hvis kommunen vurderer, at det kan være i konflikt med fredningen.

2.7 Kunst og design på Fælleden

Et område som Fælleden udgør en oplagt mulighed for også at præsentere nogle kunstværker, som kan for-
bavse, pirre nysgerrigheden, more eller vække til eftertanke. Det kan være skulpturer eller landart af mid-
lertidig eller blivende karakter, som indgår på en harmonisk måde, og som understøtter formålet med om-
rådet.

Særligt område C, som skal tilgodese de stille, rekreative interesser, er et oplagt område, hvor der kan ar-
bejdes med samspillet mellem landskab og kunst fx som midtpunkt for landskabelige rum, gemt inde i sko-
ven eller som port mellem et delområde og et andet.

Men kunst kan også dukke diskret op andre steder på Fælleden, fx i form af en mærkelig sten eller andet,
som vækker undren uden at virke forstyrrende, eller som brugskunst i form af en anderledes bæk eller
lignende.

Toppen af Arnolds Bjerg (område A) udgør også et muligt opstillingssted for et kunst/landart værk. En mu-
lighed kunne være at udskrive en konkurrence om et nyt vartegn for Holbæk, som kan ses på lang afstand,
fx når man nærmer sig byen ad Roskildevej.

Der vil blive indsendt ansøgning om dispensation til konkrete projekter til Fredningsnævnet.

Der udvikles en designlinje for Fælledens inventar, der som minimum omfatter markering af hovedind-
gange og skilte.

3 Kulturelle arrangementer, cirkus og større events

Fredningen giver mulighed for, at Fælledens område B også fremover kan bruges til kulturelle arrangementer, forestillinger o.lign. Det er særligt området i og omkring Multiarena og Multihus, der indbyder til disse.

I fredningen er der udlagt et areal til cirkus på hjørnet af Arenavej og Skagerakvej. Det har imidlertid vist sig, at dette område er for lille til et stort cirkus. De større cirkus har i adskillige år benyttet et areal lidt længere mod øst i område B. Dette område indgår derfor i helhedsplanen som alternativ cirkusplads.

Store events med forventet deltagerantal på over 3.000 personer kan afholdes i område B indenfor *event-området*, som dækker omkring en tredjedel af område B og inkluderer Multiarena, Multihus, boldbaner mm.

4 Drifts- og plejeplan

I dette kapitel beskrives den drift og pleje, som er nødvendig for at sikre, at såvel fredningen som helhedsplanens formål indfries og fastholdes. Kapitlet henvender sig primært til de fagfolk, som skal udføre plejen.

Kortbilaget til plejeplanen (kortbilag 8) vil løbende blive opdateret med nye elementer, efterhånden som disse realiseres.

4.1 Særlig arbejdsbeskrivelse (sab)

Kvalitetsbeskrivelserne af de enkelte elementer på Fælleden er udarbejdet på baggrund af fredningskendelsen og det gældende, politisk besluttede serviceniveau. Drifts- og plejeplanen kan jf. fredningskendelsen revideres og ændres efter 5 år og herefter hvert 10. år.

Den konkrete pleje af de forskellige elementer, herunder træer og bevoksninger, foretages efter faglige standarder.

Foreninger, der ønsker at hæve plejeniveauet ifm. arrangementer eller aktiviteter, kan ansøge kommunen om tilladelse til selv at udføre den supplerende pleje, såfremt dette er foreneligt med fredning og helhedsplan.

4.2 Elementer

I drifts- og plejeplanen beskrives nedenstående elementers ønskede udtryk og funktion.

Det gælder for alle elementer, at der ikke må benyttes pesticider. Det gælder ligeledes for alle elementer, bortset fra elementet sportsplæne, at der ikke må benyttes gødskning.

- Høslæt
- Fælledgræs
- Brugsplæne
- Sportsplæne
- Busket
- Krat og levende hegn
- Fritstående træer
- Stævningssskov
- Skov
- Sø og vandhul
- Løse belægninger
- Vandrestier
- Ridespor
- MTB-spor
- Terrænudstyr
- Legeudstyr
- Renholdelse for affald
- Tømning af affaldsbeholdere

For nyplantninger angives et plantevalg, der efter en årrække vil kunne frembringe det ønskede udtryk.

4.3 Høslæt

Områder med høslæt er græsdomineret vegetation med indslag af lavtvoksende urter, der danner et sammenhængende dække, domineret af flerårige arter. Det er jordbundsforhold og andre vækstbetingelser, der er bestemmende for udtrykket. Målet med plejen er at fjerne næringsstoffer, hvorved nøjsomme arter favoriseres, og en mere artsrig natur udvikles. Plejen skal også sikre, at der ikke sker tilgroning med træagtig vegetation.

Plejebeskrivelse

- Slåning/høslæt i ca. 10 cm højde, udføres 1 gang / år omkring 1. juli.
- Det afslåede græs fjernes fra arealet.
- I nogle høslætområder kan der evt. slås 2 gange / år.
- Alt større affald fjernes inden slåningen, så det ikke ligger til hinder for slåningen.
- Opsamling af afklip/hø udføres efter hver slåning.
- Områder med høslæt må ikke tilføres gødning, bortset fra naturlig gødning fra eventuelle græsningsdyr.

4.4 Fællegræs

Fællegræs er mellemhøjt til højt græs, med naturpræg og et begrænset indslag af blomsterflora. Plejen sigter mod at opnå et sammenhængende græsareal, og kan benyttes til almindelig færdsel, men er ikke egnet til boldspil.

Plejebeskrivelse

- Græsslåning udføres i ca. 10 cm. højde udføres 3 gange / år, hhv. ultimo juni, primo september samt oktober-november.
- Efterklipping omkring træer og udstyr.
- Alt større affald fjernes inden slåningen, så det ikke ligger til hinder for slåningen. Grønt affald må ikke henligge, så det skader græssets vækst og udseende ex. grene og stammer.
- Opsamling af afklip/hø udføres efter hver slåning.
- Områder med fællegræs må ikke tilføres gødning.

4.5 Brugsplæne

Brugsplæne er en lav plænetype med parkpræg, der har stor slidstyrke og brugsværdi, og anvendes til ophold og leg. Plejen sigter mod at opnå en ensartet og sammenhængende græsflade.

Plejebeskrivelse

- Græsklipning udføres 12 gange / år. Klippehøjde ca. 6 cm., i perioden 1. april – 31. oktober.
- Efterklipping udføres 12 gange / år. Klipping af kanter omkring træer, udstyr mv.
- Opsamling af afklip udføres efter behov.

- Alt større affald skal fjernes inden slåningen, så det ikke ligger til hinder for klipningen. Grønt affald må ikke henligge, så det skader græssets vækst og udseende ex. grene og stammer.

4.6 Sportsplæne

Sportsplæne anvendes til idræt, og plejen sigter mod, at opnå en jævn, tæt og sammenhængende plæne. Græsset skal have gode vækstforhold, så de kan tåle et stort slid. Banerne skal være fuldt funktionsdygtige til både kamp og træning.

Græsdække og opstregning skal overholde DBU's til enhver tid gældende krav for afvikling af kampe og turneringer. Til opstregning af baner må ikke anvendes ren maling, men kridt eller en godkendt blanding af kridt og maling.

Plejebeskrivelse

- Græsklipning udføres omkring 40 gange / år. Klippehøjden mellem 3,5 - 4,5 cm justeres efter årstiden.
- Efterklipning af kanter omkring træer og udstyr m.v. udføres 20 gange / år.
- Synligt afklip i små bunker fjernes.
- Flytning af mål ved hhv. sæsonstart og -afslutning (fastlåses).
- Baneflytning.
- Baneklargøring ved udføres 1 gang / år udjævning af huller mv. ved overkørsel med slæbenet, vertikalskærer, strigle e.lign., i marts – april.
- Opstregning af baner udføres omkring 40 gange / år, i henhold til spilleplan/baneoversigt (banefordelingsplan). Ved kraftigt regnvejr opstreges evt. også lørdag/søndag.
- Eftersåning af bare pletter.
- Gødskning i henhold til plan udarbejdet af Grøn Drift.
- Vertikalskæring i henhold til plan udarbejdet af Grøn Drift.
- Topdressing i henhold til plan udarbejdet af Grøn Drift.
- Dybdeluftning i henhold til plan udarbejdet af Grøn Drift.
- Strigling i henhold til plan udarbejdet af Grøn Drift.
- Alt større affald skal fjernes inden slåningen, så det ikke ligger til hinder for klipningen. Grønt affald må ikke henligge, så det skader græssets vækst og udseende ex. grene og stammer.
- Bekæmpelse af muldvarpe og mosegrise.
- Rodskæring / Spuling af tilstoppede drænrør og drænbrønde ved baneanlæg.
- Eftersyn samt tømning af sandfang.
- Opsamling af affald.

4.7 Busket

Busket er en sammenhængende plantning med stor frodighed og rig blomstring. Buskettet består ofte af forskellige arter og samspillet mellem arterne er væsentlig for en harmonisk helhedsvirkning. Plejen sigter

mod et harmonisk helhedsindtryk. Busketter med træer som overstandere, skal disse plejes efter den kvalitetsbeskrivelse, som passer til det givne element

Plejebeskrivelse

- Frirumsbeskæring af udhængende grene mod sti samt ved bænke o.lign.
- Foryngelsesbeskæring.
- Beskæring for døde og knækkede grene.
- Rydning af uønsket træopvækst med rod.
- Ukrudtsbekæmpelse af frø- og rodukrudt.
- Afskåre grene og grønt affald fjernes og bortskaffes.

4.8 Krat og levende hegn

Krat og levende hegn er større, tætte og massive bevoksninger af buske og træer, der skaber rum, afgrænser eller giver læ. Krat og levende hegn er ofte sammensat af flere, forskellige arter af buske og træer, der sammen danner en frodig helhed. Plejen foregår efter behov af hensyn til helheden, og sker primært ved rydning og udtynding.

Plejebeskrivelse

- Frirumsbeskæring af udhængende grene mod sti samt ved bænke o.lign.
- Foryngelsesbeskæring.
- Beskæring for døde og knækkede grene.
- Udtynding af hensyn til helheden.
- Beskæring på dele af krat og hegn af hensyn til bredde.
- Rydning af uønsket træopvækst med rod.
- Afskåre grene og grønt affald fjernes og bortskaffes.

4.9 Fritstående træer

Fritvoksende træer forekommer som solitære træer og andre fuldkronede træer, herunder træer i grupper. Plejen skal sikre, at de enkelte træer udvikler sig sundt, harmonisk og hensigtsmæssigt i forhold til karakteristisk for arten.

Området omkring træet skal vedligeholdes i overensstemmelse med elementet, det er registreret som.

Plejebeskrivelse

- Opbygningsbeskæring samt kronepleje.
- Beskæring for døde, krydsende og knækkede grene.
- Frirumsbeskæring af udhængende grene mod sti samt ved bænke o.lign., med henblik på at skabe en harmonisk og symmetrisk krone.
- Beskæring af frugttræer for at fremme blomstring og frugtsætning.

- Fjernelse af fodposer og rodsrud, samt stammeskud.
- Opretningsbeskæring efter hærværk, stormfald mv.
- Afskårne grene og grønt affald fjernes og bortskaffes.
- Etableringspleje af efterplantninger, udføres i 3 år fra plantetidspunktet og frem. Store træer over 20-25 cm. skal dog efterplejes i 5 år.

4.10 Stævningsskov

Stævningsskov er en gammel naturtype, der opstår via en systematisk skovpleje, ved at udnytte træers evne til at danne nye skud fra rod eller stød. Træerne fældes, og fra stødene vokser nye skud. Veddet fra sådan stævninger blev tidligere benyttet til gærder, tagmateriale, brændsel mv. Træarter, der kan benyttes, er alm. Hvidtjørn, Hassel, Alm. Gedeblad, Seljepil, Rødel, Ahorn og Avnbøg.

Plejebeskrivelse

- Stævning kan udføres på en rotationsbasis, over en 5-30 årig periode afhængig af træart, sådan at sektionerne stævnes på skift.
- En udførlig beskrivelse af fremgangsmåden kan findes her: <https://mst.dk/natur-vand/natur/national-naturbeskyttelse/naturpleje/naturplejeportalen/naturtyper-og-deres-pleje/skov-og-krat/staevning-og-skovgraesning/>

4.11 Skov

Skov er større plantninger, som indefra giver en rummelig oplevelse af løvtag, og hvor skovkanten ikke påvirker hele elementet. Udefra opleves skoven som større sammenhængende plantninger, der afgrænser og skaber rum.

Skov består af bestandstræer, ofte med spredt underskov af mindre træer og buske, i forskellig alder- og artsfordeling. Plejen sker af hensyn til helheden.

Plejebeskrivelse

- Frirumsbeskæring af udhængende grene mod stier samt ved bænke o.lign.
- Udrensningshugst i skov fra 10.–20. år.
- Tyndingshugst i skov fra 20. år.
- Udtynding af underskov.
- Rydning af uønsket træopvækst med rod.
- Afskårne stammer og større grene mv. neddeles eller flishugges.
- Dødt ved kan efterlades i skoven.

4.12 Sø og vandhul

Søer og vandhuller kan være af varierende størrelse fra små vandhuller til større søer. Søer og vandhuller

har naturlig bredvegetation med varierende plante- og dyreliv, og er en biotop med sin egen balance. Biotopen kan i et vist omfang være styret af vandtilledning og afløbsforhold.

Pleje af vandhuller og søer kan bl.a. være rettet mod vandet og vandstanden, bredderne og deres plantevækst, fiskebestand samt bunden med dens sedimenter og plantevækst.

Søer på over 100 m² er omfattet af Naturbeskyttelsesloven, og ved oprensning skal der søges dispensation fra Naturbeskyttelseslovens §3.

Plejebeskrivelse

- Rydning af opvækst af træer og buske i bredzonen og i vandet.
- Tilsyn og rensning af evt. sandfang, riste, brønde, indløb, udløb mv.
- Spuling og rodskæring af drænrør.

4.13 Løse belægninger

Løse belægninger består af grus, småsten, skærver, slagter o.lign., på gange, stier og andre arealer. Overfladen kan fremstå som en fast grusoverflade, eller være afdækket med et toplag af løst naturstensmateriale f.eks. perlesten eller skærver. Plejen skal sikre, at belægningen ikke nedbrydes ved fremspiring af ukrudt, samt at belægningen fungerer og er i sikkerhedsmæssig forsvarlig stand.

Plejebeskrivelse

- Overkørsel med rive-/slæbenet så overfladen er jævn.
- Reparation af lunke, slaghuller og skyllerender.
- Supplering toplag med samme type som eksisterende.
- Ukrudtsbekæmpelse af frø- og rodukrudt.
- Opretning af profil.

4.14 Vandrestier

Vandrestier er smalle stier uden belægning. Der hvor disse går igennem områder med høslet, skal de slås. Plejen skal sikre, at stierne er synlige og farbare.

Plejebeskrivelse

- Græsslåning udføres efter behov, dog mindst 3 gange i perioden 1. april – 31. oktober, i klippehøjde 8-10 cm.
- Opsamling af afklip udføres efter behov.
- Alt større affald skal opsamles og fjernes inden slåningen, så det ikke ligger til hinder for slåningen.

4.15 Ridespor

Ridesporet tager udgangspunkt i de naturlige terrænformer, der forefindes i landskabet, og der må ikke foretages terrænændringer. Ridesporet kan fx opbygges i sand eller grus eller alternativt som jordsti. Overfladen skal være fast og veldrænet.

Plejebeskrivelse

- Reparation af lunger, slaghuller og skyllerender med samme overflade, som sporet er udlagt med.
- Overkørsel med rive-/slæbenet så overfladen er jævn, såfremt der er udlagt toplag på sporet.
- Opretning af spor med samme overflade som sporet er udlagt i, ved jordsti med grusblandet lerjord.
- Ukrudtsbekæmpelse af frø- og rodukrudt, såfremt der er udlagt toplag på sporet.
- Supplering af toplag med samme type som eksisterende, såfremt der er udlagt toplag på sporet.

4.16 MTB-spor

MTB-spor tager udgangspunkt i de naturgivne udfordringer, som terræn, jordbund, hældning og enkeltliggende sten giver. Mindre terrænændringer sker alene for at sikre sporets robusthed og mindske vedligeholdelsesbehov, altså som en sikkerhed mod erosion og udskridning, samt for evt. at reducere fart. Tilførte materialer skal i givet fald være naturmaterialer sten, grus eller ubehandlede træstammer o.l. – altså naturligt forekommende materiale, og ikke fx brædder. Der kan ikke foretages terrænændringer eller andet, der medfører en niveauforskel på over 30 cm. Menneskeskabte, nemme teknikbaner, fx for at kunne øve sin teknik, kan godt understøttes som en facilitet, i form af bump, hop o.lign.

Der benyttes ingen belægning, bortset fra evt. enkelte steder for at sikre mod erosion.

Plejebeskrivelse

- Reparation af lunger, slaghuller og skyllerender.
- Opretning af spor med grusblandet lerjord.

4.16 Terrænudstyr

Terrænudstyr omfatter udstyr og friluftsfaciliteter placeret rundt omkring på Fælleden, herunder bl.a. bænke, borde-/bænkesæt, affaldsbeholdere, skilte, infotavler, mål, hegn, fodhegn, skulpturer, natursten, rørdløb, træstier, broer, cykelstativer, motionsredskaber samt belysningsmaster og -armaturer m.fl.

Vedligeholdelsen er individuel og skal sikre, at udstyret fungerer efter hensigten, herunder at det er velholdt og funktionsdygtigt, samt fremstår i sikkerhedsmæssigt forsvarlig stand.

Plejebeskrivelse

- Kontrol af sikkerhed og funktion, samt indberetning af fejl og mangler.
- Rydning af uønsket vegetation og friskæring omkring terrænuddstyr.
- Eftersyn, optælling og reparation af udstyr, herunder fodboldmål, bænke og borde-/bænkesæt.
- Rengøring samt overfladebehandling og/eller maling af bænke og borde-/bænkesæt.
- Renovering i forbindelse med hærværk, herunder fjernelse af graffiti mv.

4.17 Legeudstyr

Legeudstyr er en lang række legeredskaber herunder gynger, rutsjebaner, legehuse, vipper, sandkasser mv. til leg, der er udført i forskelligt materiale f.eks. metal, plast eller træ.

Vedligeholdelsen er individuel og skal sikre, at udstyret fungerer efter hensigten, herunder at det er velholdt og funktionsdygtigt, samt fremstår i sikkerhedsmæssigt forsvarlig stand jf. gældende danske standarder.

Der udarbejdes for legepladsudstyr en årlig legeplads inspektionsrapport af certificeret legepladsinspektør. De jf. rapporten påpegede mangler og fejl, skal udbedres hurtigst muligt efter aftale med kommunens bestillere af driften.

Plejebeskrivelse

- Kontrol af sikkerhed og funktion, samt indberetning af fejl og mangler.
- Overfladebehandling og/eller maling af legeredskaber.
- Reparationer af legeredskaber.
- Renovering af legeudstyr i forbindelse med hærværk, herunder fjernelse af graffiti.

4.18 Renholdelse for affald

Renholdelse for affald er en driftsopgave, der udføres på alle grønne elementer. Affald omfatter to typer affald, hhv. mindre og større affald.

Renholdelse for affald er en driftsopgave, der udføres på alle grønne elementer og i alle typer områder, f.eks. fælledgræs, busket og løse belægninger. Arbejdet skal udføres manuelt eller med mindre maskiner således, at græs og beplantning ikke belastes unødigt.

Plejebeskrivelse

- Mindre affald kan forekomme, og fjernes efter behov.
- Alt større affald fjernes hurtigst muligt.

Mindre affald	Papirstumper, cigaretskod, flaskekapsler samt grønt affald i form af mindre ansamlinger af blade, kviste o.lign.
Større affald	Pap-, plastemballage, aviser, cykler og køretøjer, plasticposer og flasker samt større mængder grønt affald herunder blade, nedfaldne grene o.lign.

4.19 Tømning af affaldsbeholdere

Der kan opsættes affaldsbeholdere i udkanten af Fælleden, hvilket som udgangspunkt er ved parkeringspladserne, men evt. også ved andre ud/indgange til Fælleden.

Tømning af affaldsbeholdere udføres alle steder, hvor der er opsat affaldsbeholdere.

Plejebeskrivelse

- Tømning af affaldsbeholdere udføres efter behov.
- Alt affald omkring beholderen skal opsamles ved tømningerne.
- Renovering af affaldsbeholdere i forbindelse med hævværk, herunder fjernelse af graffiti.

5 Bilagsfortegnelse

1. Fredningskendelse af 17. september 2013
2. Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 29. september 2014
3. Fredningskort af 29. september 2014

6 Kortbilag

1. Eksisterende forhold
2. Fredningen
3. Rumlig analyse
4. Højdekoturer
5. Illustrationsplan
6. Aktiviteter
7. Stiplan
8. Plejeplan

7 Illustrationer

Følgende billeder er hentet på <https://pixabay.com/da/>:

- Billede af æble under afsnit 2.5.5 Frugtlunden
- Billede af bål afsnit 2.6.7 Opholdsområder
- Billede af cirkus kapitel 3 Kulturelle arrangementer, cirkus og større events

Alle øvrige illustrationer er produceret af Holbæk Kommune.